

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SANDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 kral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Az egészségtan tanításáról.

Az egészségtan tanítása még ez idő szerint nyílt kérdés. Az eszmeharcz e tárgyban mind szélesb arányokat ölt, s a harczt befőjező békepontoszatok megállapítása, szentesítése csak a jövőben várható.

Az 1885-ik év szept. hava 3. 4. 5-ik napjain megtartott országos orvosi és közegészségügyi congressusnak korszak-alkotó jelentőségét kétségbe vonni nem lehet, szép munkát végzett, azaz: *kezdeményezett*. A mint egyik tekintélyes fővárosi hirlap vezérezükke kifejezte: „E congressus a jövő zenéjének nyitányára zendite!” Ha tovább visszük a hasonlatot, — úgy kell szólanunk, hogy e congressus által a *zenedarab* nincs fejezve, — de az egyes részletek kidolgozása, begyakorlása a különféle karok közt szétosztatott a *finale* v. befejezés a népiskoláknak jutott — A hallgató közönség már figyelemmel várja a zenemű öszszhangzatos előadását, s majd midőn az utolsó accordok hangjai elhangzanak, — megtapsolni vagy kifütyölni a közönség a népiskolát fogja. . . .

Hát ama *finale* compositiója s begyakorlása a néptanító előtt helyes *erkölcsi kötelezettséggé vált!* Annnyival is inkább, mivel az egészségtan tanítását laikus és szakember mind inkább növekedő „fortissimo“-val követeli.

Nem végzünk tán felesleges munkát, ha az egészségteni oktatás *szükségessége* mellett néhány érvet felmlítünk. Lássuk először is a természettudós érveit.

A szerves testek életműködése — mondja a modern tudós — nem egyéb, mint folytonos *létért való küzdelem*. Küzdelem, mely több mint természeti jelenség — általános természeti törvény, — vagy erősebb kifejezéssel: általános hadviselés. Nem térhet ki e küzdelem elől egyik szerves lény sem; el kell fogadnia gyengének, erősnek egyaránt. A melyik nem bírja tovább a küzdelmek ereje megtöretvén, legyőzetik, — a harcztört odahagyja, sirba száll; ennek helyét elfoglalja más, s küzd, harczol az is a létért. E küzdelem nem új, kezdetét vevé ama pillanatban, midőn a teremtés mindenható ereje a legalsóbbrendű szerves lényt megalkotá s tartani fog addig, a míg csak az utolsó élő lény élet szikrája elalszik.

A létért való küzdelem harczerterén találjuk az embert is. Küzd, harczolja ő is az örök harczt. Legyőzetés-e avagy győzelem lesz a harczt eredménye? E problema vizsgálata távol vezetne tárgyunktól. Vizs-

gáljuk csak azt, mi az, a mi *képessé* teszi az embert a létért való küzdelemre?! A természettudós így felel: Erő! — Testi erő? Ez kevés! Az önfenntartási ösztön ereje? Ez több, de nem elég! A szellem ereje az. A szellem ereje nélkül az emberi faj is bizonyára rég le-tünt volna a világ szinpadáról, mint a Mamuth, Mastodon stb, óriási őslálatfajoknak szerepet ma már nem oszt a létért való küzdelem.

Vajjon bírtak-e szellemi erővel a kihalt állatfajok? — Nem tudjuk! — De hogy a szellem kormányhatalma alatt, az önfenntartási ösztön ereje, a test erejével egyesülvén, e hármass szövetség eredményezheti azt az *erőt*, a mi az embert a létért való küzdelemre előkészíti, arra képesíti, ezt világos, csaknem kézzel fogható tények bizonyítják. Ezen erők szövetsége eredményezte az összes emberi tudást; eredményezte nevezetesen: folytonos fejlődő *embertani és élettani ismereteket*, melyek segítettek és segítik az emberiséget az örök-harczban. Hogyan? Az első korszakban az embertani és élettani ismereteket, — melyek kétség kívül ekkor még igen primitivnek valának, — az első emberi nemzedék az utána következőnek átadta, ez azokat szaporitva, tovább fejlesztve, nyomába lépővel szintén közölte, használatukra megtanította; s így szállának ezen ismeretek nemzedékről - nemzedékre, tovább-tovább fejlődve és szaporodva a jelen nemzedékig. S ha most, csak feltételezzük, a jelen nemzedék ezen ismereteket át nem tenné, nem fejlesztené, általánosabb s minél szélesb körűvé nem tenné, a jövőnek át nem adná, használatukra meg nem tanítaná, a természettudós úgy látja, hogy az emberiség egy szegénységi bizonyítvánnyal felszerelt kérvénybe a költő e szavait iratja: „Egy-két garast! Pénzre vár az asztalos; Koporsomat csináltatom!”

Ime az egészségtan tanításának szükségessége a a természettudós szerint áll abból, hogy az emberiséget a létért való küzdelemre *képesíteni kell*, és hogy fajunk életben maradhasson, az *embertani és élettani ismeretek* fejlődését, általános elterjedését követeli.

Az egészségtan tanítása mellett érvel a *politikus* is. — Egy angol minister, Derby mondja: „Szükségesebb az egészségügyi törvényél, az egészségtan tanítása!” Menynyire jellemzi e pár szó az angol gyakorlatiasságot, Mi jó ideje már, törvényt alkottunk, s mégis az egészségteni oktatásnak csak kezdeténél vagyunk. Sürgeti a to-

vább haladást a kezdeténél ezen nevezetes államkormányzati elv. „Minden államnak legbecsesebb ereje népességében, a népesség számának megfelelő, arányos szaporodásban rejlik.“ Ennél fogva a népség egészségügyi viszonyainak javítása, a legszükségesebb államkormányzati kérdés, s ezzel minden gyakorlati politikusnak számolnia kell. Tanügyi kormányunk élén álló férfi e kérdéssel már rég számol. S belátják kormányférfiaink, hogy hazánk szomorú közegészségügyi viszonyainak, de különösen az ijesztő mérvű gyermek-halandóságnak — a sok közül — egyik lényeges oka az, hogy népünk igen kevés, vagy épen semmi egészségügyi ismerettel nem bír. Hivatalos rendelettel van elrendelve az egészségügyi oktatás, de nekünk, tanítóknak iskoláinkban a hivatalos kötelességnél sokkal több, az erkölcsi kötelesség parancsolja az egészségügyi tanítását. Ez az erkölcsi kötelesség pedig: a magyar hazafiasság!

A közegészségügyi viszonyok javítását kívánja továbbá a *humanista*. Jótékony egyesületeket, árvaházakat, menhelyeket, kórházakat emel a humanizmus a szenvedők számára; midőn összetett kezekkel fillért esdekel a nyomor enyhítésére, mint kimagasló példára a legnagyobb humanistára, Jézusra mutat, ki tanításai középette, betegeket ápolat és gyógyított. A népiskola, a humanizmus gyermeke. Megtagadná önmagát, ha a nép érdekét nem szolgálná, nem teljesítené szent hivatását a népiskola, ha a nép legdrágább kincsének a jó egészségnek ápolására, fentartására figyelmet nem fordítana, ismereteket nem nyújtana. A humanizmus, ez a népek miveltiségének fokmérője követeli az egészségügyi tanítását.

Az egészségügyi tanítása mellett érvel végül a paedagogus is. Midőn a paedagogus azt mondja: *egész embert akarok nevelni*, eléggé érthetően kifejezi, hogy a nevelés alatt a testi nevelést is érti. Iskoláink — általában véve — ma még a szellemért nagyon sokat, de a létért igen keveset tesznek. Pedig a szellemi miveltetésnek a testi nevelés kell hogy alapot szolgáljon. Az egészségügyi ismeretek ép úgy a szellem képviselői lehetnek, mint a clasikai tárgyak; s ezen ismeretek bizonyára több gyakorlati hasznot hoznak az emberiségnek, mint sok iskolai tárgy. Legyen bár e nézetem a materializmus szolgálatában álló, de hogy az egészségügyi helyes tanmódszerrel tanítva, az oktatás alanyára, a gyermekre sok iskolai tantárgynál értékesebb hatással bír, ezt — több tapasztalt paedagogus mellett — szabadon állítanom, mint a ki 8 év óta tanítok iskolámban egészségügyi tanítást.

Ime! Az egészségügyi tanításának szükségességét csak így, vázlatosan feltüntetve, körülbelőlegesen meghatároztuk *tárgyi értékét*. Van tehát értéke az egészségügynek, s hogy minél helyesebb irányban értékesítsük, lássuk mily *cél felé* kell törekednünk.

Az egészségügyi tanítójának különösen szembe előtt kell tartania azt, hogy *egészségügyi ismeretek helyett, ne hogy orvostani ismereteket tanítson*. Orvostani ismeret és egészségügyi ismeret közt nagy különbség van. Épen ezért — nézetem szerint — úgy a népiskolában, mint a polgári iskolában, az egészségügyi tanítását nem volna szabad más személyre, pl. orvosra bízni, csak tanítóra. Tanítóra, a ki érti a tárgy oktatásának mikéntjét, a *módszert*; a ki — jól lehet, — kevesebb ismereteket tanít; de minden kis bajban patikába nem útasít; a ki kontár orvost, javas asszonyt nem képez. Az orvostani vagy gyógytani ismeretek közlésével aligha nem egy legi kontárt képezne az iskola. A kontárság pedig, ha

valahol megboszulja önmagát, e tekintetben iszonyu tapasztalatokra vezetné a társadalmat, s ez majd keserű átokkal illetve minden egészségügyi oktatást.

Ezzel együtt, az úgynevezett *életmentéstani* ismeretek *rendszeres tanítását* is valami nebutsd-virág-félének tartom, mit legalább az *elemi* népiskolában mellőzni óhajtok. Sietek azonban megjegyezni, — ne hogy félre értessem, — *alkalom előfordultával* ily ismereteket, értelmeseb növendékeinkkel közölhetünk; de rendszeres tanítása az életmentéstannak nehéz, sőt *felette kényes* dolog az. Tudjuk, lényeges, el nem kerülhető módszertani követelmény: a tanítónak szemléltetnie kell azt, a mit tanít. Felhozom itt a példa kedvéért: A vízbe fullt egyént hogyan lehet életre hozni? Vagy: A patkányméreggel mérgezettet mikép kell gyógykezelti? Ilyeseket szádékoznék megtanítani a tanító, mert tán a tanterv előírja vagy a tankönyvnek ezen szakasza következik, talán azt cselekedné a tanító, hogy egyik tanítványát vízbe lökné? vagy a másiknak egy adag patkánymérget adna be? Nő, te szegény tanító! — nem mondom hová dugná az államügyész, — ha a lipótmezei vagy a nagy-szebeni intézetekbe fel nem vennék! Orvos hiányában hasznot teszek az életmentéstani ismeretek, — mondják. Elismerem. De, én mégis — mint tanító — az adomabeli szigorlattevő orvossal tartok, kitől azt kérdezték szigorlói: „Legelőször mit tenne az oly emberért, kit a lőpor a levegőbe felröpített?“ A leendő doktor úr így felelt: „Legelőször megvárnám, hogy a földre leessék!“ Hát legelőször orvosért sietnék, — s ha nem találnék, — e körülmény tetézéért ugyan a szerencsétlenséget, de engem, mint *tanítót*, mint felebarátot kevesebb felelősség terhelne vagy fogna terhelni, mintha „hübele balázs“ módjára, kontár kezekkel az életmentés kényes mesterségét megkisérteném, s az *nem sikerülne!*

Az egészségügyi oktatás rendkívül cél-tévesztett dolog volna, ha az *orvosi* kezeket nélkülözni, avagy a tanult, értelmes orvosok számát csökkenteni czélozná. Nem emlékszem kitől, egy humanista irótól olvastam: „Az emberiségnek legnagyobb jóltevői: a néptanító, az orvos és a bábasszony!“ Ezeknek számát kell szaporítani.

De, célt-tévesztett az egészségügyi oktatás, ha *bonczterem* vagy természetrajzi ismeretek tanítását helyezi előtérbe. Ismerni testszervezetünket, szükséges minden mivelt embernek. De azért, hogy bonczterembe vezessem a népiskolai tanulót, nem teszem! Nem a halált kell ismertetnünk, hanem az életet; az *élet fenntartására, a betegségek elkerülhetésére* szolgáló ismeretek birtokába kell juttatnunk a tanítót. S aztán, egy bonczkés alatt levő hulla, mily hatást gyakorolhat a gyermek egész lényére? miért vázoljam?!

Általános szempontból ugyan nem; de különös tekintetben a *természettani* s *vegytani* oktatás célja is *különbözik az egészségügyi oktatás céljától*. E két célt összetévesztenünk nem szabad. Tiltja ezt úgy az egyik, mint a másik tárgy szükségessége értéke.

Mi legyen tehát *egyenes célja* az egészségügyi oktatásnak? Ezt az egészségügyi legfőbb alapelvből lehet meghatározni. Az egészségügyi alapelve pedig legrövidebben kifejezve ez: *Könnyebb a betegséget elkerülni, mint abból kigyógyulni!* Ezen alapelvből az egészségügyi oktatás célját én így írom körül: *Célja az egészségügyi oktatásnak az emberi élet s egészség fenntartására, ápolására, megóvására vonatkozó ismeretek, főbb élettani szabályok terjesztése, általánosítása, oly módon, hogy ezen*

ismeretek által a közegészségügy iránt érdeklődő tevékenységre buzdíttassék a társadalom minden tagja, s a közegészségügy javítására szolgáló eszközöket, minden lehető módot az egyén ügy, mint az összes felhasználjon.

(Vége köv.)

Kriza Sándor.

„Hass, alkoss!”

„Népoktatásügyünk rendezése óta a tanügy óriási lépésekkel haladt elő; magasztos pálya a tanítói; a nemzet reményei megvalósítása nagy részben a tanítók-tól függ; Magyarországot még egyszer meg kell hódítani, s ez a hadviselés a néptanítókra vár.“ Ilyen és ehhez hasonló nyilatkozatok nem egyszer öntnek erőt a gyengébe és bátorítják a csüggedőt. És ez helyén van így. Nemcsak tanítótól, de minden nevelésügyért érdeklődőtől hallhatni, hogy a tanító önfeláldozó, nehéz munkája nincs kellőképp díjazva. Már pedig, hogy az ember súlyos terhét hordozhassa, szüksége van azon hitre, hogy napszámával nincs teljesen megfizetve; adós marad a munka-adó, mit az elismeréssel törleszt. A nehéz munka, sanyarú kenyér közt pedig édes vigasz az elismerés.

Az elismerés a pontosan és egyszerűen végzett munka kiérdemelt jutalma. De nem czéлом a tanító kötelességeit előszámolni, hisz ezt tenni tán nem is tudnám, mert századunk óriási lépésekkel halad a tanító kötelességei kigondolásában; szeretnek minden munkát az iskolára róni; és szeretik mindenért az iskolát tenni felelőssé; s bár a munka nehéz: édes vigasz azon tudat, hogy a sokféle kötelességek közepett a helyes utat megtalálva, azt követve, biztos révparthoz jutni, hol nincs ugyan pihenés, de melyhez közelebb jutni mégis erkölcsi kötelesség. A tanító kötelességei két csoportra sorozhatók; az egyik illeti a tanítót, mint *nevelőt*, másik, mint *népnevelőt*. E kettőt teljesítheti az igazi *népnevelő*.

Hogy a tanító iskolai nevelése maradandó és gyümölcsöző legyen, azt csak úgy érheti el, ha mint *népnevelő* a talajt a gyümölcsözésre előkészíti. Mennyi a panasz — és talán nem ok nélkül — hogy iskoláink szaporodásával, fejlődésével majdnem fordított viszonyban áll az erkölcsiség, szóval hanyatlak az! Igaz-e ez? És ha igaz: úgy sem czéлом azon okokat kutatni, melyeket — ha nem is előidéznek, — de részben elősegítik; azt sem akarom feltüntetni, hogy ennek nagy részéért éppen nem a tanító felelős; csak azt mondom: a tanító legyen meg mindent, hogy a nevelés vallásos és erkölcsös legyen. E két tulajdon teszi az embert emberré; már pedig a nevelésnek kizárólagos czélja az ember nevelés. Mily szép czél, és mily nehezen valósítható, vagy helyesebben: a mostani viszonyok között lehetetlen, mert legtöbb helyt a család és iskola nem egymás kisegítői, ha nem egymásnak ellenlábásai; legtöbbször mit a család épít, azt az iskolának le kell rombolni és helyette újat építeni; pedig míg ez így lesz, míg a család és iskola nevelése oly ellentmondó, addig az iskolai nevelés vallás-erkölcsös lehet, de az iskolából kikerült növendékek vajmi nehezen. Ezen visszás állapotot meg kell dönteni s erre leginkább hivatottak a papok és tanítók. Rajta tehát, tegyük meg, mi reánk vár; erős akarat már fél eredmény. Tegyük a család és iskolát egy szerves egésszé; működését egyöntetűvé. De hogyan? A módok közül jelenleg csak egyet említek meg: *állítsassék mindenütt olvasó-egylet*.

Itt vannak a „téli unalmas esték“, mikor ha időtöltés nincs, az idő öletik meg, hogy miképp, azt felesleges mondani. Az ember tette természetéből folyik, hogy szabad idejét bármiképp, de eltölteni óhajtja; s ha már más időtöltése nincs: „ellátogat komájához, sógorához pótolni.“ És a poharak csengése közt eltelik az idő. Mindennap látott és hallott dolog, hogy különösen télen a korcsmák látogatottabbak, mint a templomok, és ez nem azért van így, mert a nép elfáult minden szép és jó iránt, hanem azért, hogy időtöltést kíván. Így az ártatlanul eltöltendő idő eltelik bor vagy pálinka mellett, már pedig a szokás második természeté válhatik.

Míg a kik szerencsések városban lakhatni, hol mindenki feltalálhatja az ő munkakörét, hol van elfoglaltatás és időtöltés, szóval: hol „az örök világosság fényeskedik“, addig mi falusiak sötétségben siuylódunk, hol egy gyertyavilág oly hasznos lehet. Ha más nem: úgy a tanítók legyenek e gyertyák. Tegyenek meg mindent arra, hogy olvasó-egylet állítsassék fel. Csak hogy az olvasó-egylet felállításánál — tapasztalásból mondhatom — nagyon ovatosan kell eljárni és sok sarkastikus megjegyzést zsebre rakni. Hogy az olvasó-egylet ne csak felállítsassék, de maradandó is legyen, azért az alap az iskolában vettessék meg.

Keltessék fel a gyermekben a munkakedv, tudományssomj, szerettség meg az iskola. Ez könnyen lehető, mert egy *hivatalát forrón szerető tanítónak tanítványai szeretik az iskolát és tanítójukat s így bátrák hozzá; a tanultaknál elmondják egyéni véleményüket*.

Mindig van a tanításnál valami oly érdekes, mi a gyermek tud-vágyát felkelti, de az a *legértelmesebb magyarázat mellett sem elégítették ki*. Minden tanítónak van, lenni kell oly segédkönyvnek, melyből a gyermek a már megszerzett ismereteit bővítheti. Adja át a gyermeknek, ha netalán elrongyolódna — mit nem hiszek — vigasztaló lehet azon tudat, hogy a gyermek tiszta szinaranyat vett belőle.

Minden iskola kap vagy nyerhet bizonyos összeget fenntartójától könyvtára számára. Ha kevés is az erre fordítható pénz, de vele egy pár alkalmas könyv szerezhető, mit a gyermek örömmel visz haza elolvasás végett. A szülőkre pedig nagy hatással van gyermekök hangya szorgalma; ők is olvasni kezdik a „szép olvasmányt.“ Megkedvelik, és ők fognak könyvet kérni, de a még kezdetlegesség korát élő *könyvtár* kevés ideig szolgáltathat olvasmányt; ők fognak gondolkodni könyvek beszerzése felől.

És mi az, mi tisztában szólna a szívhez, mint az érzékeny dal, szívet, lelket nemesít ez. Az iskola kiváló gondot fordít erre. Betanulnak a gyermekek egy néhány darabot, ha többre nem, legalább két szólamra. Megnyer a tanító egy pár ügyfelet, kiknek közreműködésével egy „fillérestély“ rendezhető. A begyűlt pénzen könyvek vásároltatnak, mi szintén olvasható *fizetés nélkül*.

Az estvék ne legyenek tanításra szánt órák, — hisz elég szomorú példát nyújtott ennek meg nem valósíthatására, a nem régiben megkezdett, de még csecsemő korában elhalt felnőttek oktatása — hanem olyanok, melyek még a szívet vidámitják, addig a kedélyt nemesítik. Így megkedveltetik a szépet, jót és igazt, míg ennek ellenlábásai utáltak leendene. De ez időtöltésnek meg leend azon erkölcsi haszna is, hogy a korcsma és kártya-asztalok hú látogatói, kiket az ez ellen hozott törvények nem birtak erről leszoktatni, megis-

mervén azon módot, melylyel nem időt ölni, de élvezetes szórakozást szerezhetni, irtózattal fordulnak el a rút fekélytől; és ha áldozni kell, jobb szívvel teszik filléreiket a muzsák zsámolyára, mint a bűn fertelmes oszlopára. És ha célt értünk, már pedig kitartással elérhető; ha visszaadunk az emberiségnek, a társadalomnak egy tévelygőt, ki időt lopni rohant a bűnbe, mily szép, mily megnyugtató öntudat.

Az eddigiek megvalósítása semmi pénzáldozatot sem követelt, csak akaratot, buzgóságot igényelt; de az olvasó-egylet fennállását csak pénz biztosíthatja, és ha az eddig mondottak megvalósultak: akkor ez sem fog hiányzani. Most állhatni elő a pénzkérdéssel, mert ha először is pénz lefizetésétől tétetik függővé az olvasó-egylet felállítása, akkor biztosak lehetünk abban, hogy az soha sem születik meg. Mert minden más nemzetnél talán csak ez egyben vagyunk rokonok, hogy fizetni nem igen szeretünk. Az adó sohasem volt szívesen látott vendég, nem is lesz. Azonban, ha az olvasási vágy az idő kellemes eltöltéséért való óhaj felébredt, akkor az olvasni akaró meghozza a maga fillereit; akkor már **tényleg is megvalósítható**, mi eddig csak elvben volt: *az olvasó-egylet.*

Nem célozom, de nem is lehet, hogy az olvasó-egylet megszerzendő művei felett szemlét tartsak, mert ebben a körülmények határoznak, de nem hagyhatom megjegyzés nélkül, mit a világ úgy istenit, hogy „politikus nép vagyunk,” miből kifolyólag, hogy az olvasó-egylet fennállását biztosítsuk, azé a politikai lapokat sem szabad számításán kívül hagyni, melyből az választandó ki, mely az olvasó igényeit legjobban kielégíti, vagy a mi még sokkal jobb: gondolkodását megtisztítja s a helyes irányba tereli.

Ily irányban haladva, hiszem felállíthatónak az olvasó-egyletet, de világért sem mondom, hogy ennél *jobb elvek nem lehetnek*: „Mindenedet megpróbáltatok s a mi jó azt megtartsátok.” Az a fő, hogy az olvasó-egylet felállíttassék, hogy a fenti eljárással-e, vagy egy más, a helyi körülményeknek inkább megfelelővel? az már másodrendű kérdés! Ha az olvasó-egylet mindenütt felállítatik: akkor többet nyertünk, mint a nagy győző Vatterlonál.

Azért hát: „Hass, alkass, gyarapíts s a haza fényre derül!”

Pap György.

A kávé hatásáról.

Ki merészelné már ma a kávé keleti italnak nevezni? A mívelt nyugat túlszárnyalta a keletet a fogyasztásában, úgy mint a készítési módban, sőt talán még abban is, hogy ez keleten még ma is csak élvezeti szer, míg nyugaton ma már nélkülözhetlen tápszer. A legelőkelőbb gazdagtól kezdve az utolsó és szegénység-gel küzdő munkásig mindenki élvezi, de hatásával sokan nincsenek tisztába. Egyik üdítő-élesztő hatást tulajdonít neki, a másik az emésztéshez szükséges szernek tartja, a harmadik veszedelmes, és az egészségre károsnak hiszi. Körülbelül 50 éve van annak, hogy azt tudják, hogy a kávéval a tápszerekben lehet takarékoskodni. Liebignek egy népszerű irata hívta fel erre a figyelmet. Sok helyt, de különösen Franciaországban, a bányászok nehéz napi munkájukat úgy kezdték el, hogy egy darab száraz kenyeret ettek és erre ittak egy

liter hígított kávé, melyben sem tej sem cukor nem volt, és a nehéz munka után hazajöve, sem kaptak ennél több táplálékot; tehát ha a kávé nem birna tápláló erővel, ki hinné el, hogy ilyen szűk táplálékkal ennyi munkát lehetne győzni? De ezen bizonyítékkal emberek nem érték be, hatása felett tovább folyt a vita. Kezdték a kávé főzetnek az alkatrészeit vizsgálgatni. Különösen a „Coffein“ élettani hatása lett a figyelem tárgya, pedig ez a kávé főzetben csakis minimális mennyiségben fordul elő. Nem lesz érdektelen, ha egy néhány tudós vizsgálatának eredményeit előszámláljuk. 1883-ban Fort A. J. a párizsia académiában vizsgálatának eredményeit a következőkben adta elő: „A kávéval a tápszerekben semmit sem lehet megtakarítani.” Ha a kávé főzet a test kiválasztását neveli, akkor ezen kiválás szaporodása az idegrendszer központjának, azaz az agy és gerinczagy befolyása által történik. Bármely alkalommal, midőn kávé iszunk, az inger ezen két központra azonnal hatni fog. És éppen ezen nevezetes két központi inger fogékonysága fejti meg legjobban azt, hogy a kávé ivás után a test többi szerveire is többé-kevésbbé mi módon történik az inger hatása, vagy jobban mondva miért izgatja a kávé az egész estet?

Fabini tanár. (A Moleschott-féle vizsgálatokban 1883-ban,) tanítványával, ottelinghi orvosnövendékekkel hasonló tapasztalati vizsgálatokat töltött: Állításaik szerint 2 decigramm coffein, vagy ennek megfelelő kávéfőzet a huyany kiválasztást sokasítja, és pedig véleményök szerint annál nagyobb mennyiségben, a minél nagyobb vagy kisebb az inger.

Dr. Nachum Schutzkwer königsbergben 1882-ben tudori vitájában állatokon tett kísérleteiből ki akarta mutatni, hogy minő hatása van az élő lényekre a coffeinnek: Egy kutyának egy héten keresztül minden nap 1 grm. coffeint adtak, és azután megölték, a boncolatnál a máj és az agy cloroformmal kezelve, a coffein reactiót mutatta. Egy más ilyen kísérletezésre szánt kutyánál, melynek az 1-ső napon 1 grm. coffeint, a másodikon 1 1/2 grammot adtak, a vizeletében nagy mennyiségű coffein fordult elő, és ez a negyedik napon hirtelen eldőglött, s kimulása alkalmával még vizeletet bocsátott ki. A többi vizsgálatok a következő eredményre vezettek: 1) A coffein a vizelet mennyiségét kevésbbíti. 2) A coffeinnel való élős az anyagcsere viszképző anyagait nem hogy szaporítaná, hanem inkább kevésbbíti, ilyen a vizeletben a kreatinin. 3) A húgysav a coffein élvezete után az első napon szaporodik, minek a valószínű oka az, hogy a coffein a szervezetben bomlási anyagokat nem képez, hanem a húgy és ürülék útján távozik el.

Bármilyen nevezetesek ezen szép kísérletek, melyeknek végzéséhez szorgalom és idő volt szükséges, de a coffeinnek valódi hatását és befolyását az emberi szervezetre ezekből megtanulni nem lehet; s még az is kérdés, hogy van-e valami átváltoztató hatása az emberi test szerveire és az anyagokban valamely cserébomlás történik-e általa?

De hagyjuk is el a coffeint; mert ezt tisztán az emberek nem is használják, és a kávé főzetben rendkívül kevés mennyiségben fordul elő. A kávé ital használatánál egy fontos anyag az illó olaj érdemi megfigyelmünket. A száraz kávémagban semmi olajat nem vehetünk észre, hanem hogy a magvakat pörkölik, mintegy izzadva történik az olaj kiválása. Ranke ezen olajnak tulajdonítja azon hatást, melyet a jó zamatu kávé

ivása után azonnal érezünk, t. i. erősebb szívverés és a gyorsabb vérkeringést. Ebből azután meg lehet azt is érteni, hogy ha nem is mondhatjuk, hogy valami nagyon erősítő ital, de kellemes zamatjáért jó izü, és az ivásnál felüdítő, és semmi esetre sem káros táplálék a kávé. Az illó olajok hatását a pótlék-kávék gyárosai jól ismerik, és igyekeznek is azt minden módon pótolni. Van elég pótlékkávé különböző mennyiségű és minőségű illó olajokkal, de ezek a valódi kávé illó olaját nem pótolják. Ha mindent összevéve, elmondhatjuk: hogy a kávé soha káros az emberiség egészségére nem lesz; akkor csak az igazságot mondjuk; mert mind inkább fogy azoknak a száma, kik előítéletből nem isznak kávé. De szaporodik azok száma, kik az emésztési szervek zavarja miatt csak ezen egyedül még megemészthető tápszert élvezhetik.

Dr. Bartók István.

LEVELEZÉS.

Petrozsény, 1886. márczius 4-én.

Tekintetes Szerkesztő ur!

Az iskolatakarék-pénztárak üdvös voltában soha sem kételkedtem s ezt nevelészetit és nemzetgazdászati szempontból szükségesnek tartottam; de helyi körülményeink annak életbe léptetését ez ideig nem engedték meg, most azonban a postai takarékpénztárakkal egyidejűleg iskolámba is behoztam.

Eljárásom a következő volt:

Február elseje előtt már jóval tájékozva voltam a postatakarék-pénztárak kezeléséről, megmagyaráztam tehát abból tanítványaimnak annyit, hogy megérthessék a dolgot s otthon is el tudják beszélni; ezután szereztem egy „betéti könyvecskét,” takaréklapokat és postabélyegeket s azokon minden szükséges tudnivalót szemléletesleg magyaráztam meg újra. A kinek 50 krajczárja volt, lementem vele a postára, s mint tanulóknak betéti könyvecskét állítottam ki részére, (megjegyzendő, hogy 14 éven alóli gyermek részére csak szülők, nagy szülők és gyámok eszközölhetnek első betéteket, tehát sem kereszt szülők, sem sógorok, sem bármi néven nevezhető rokonok, s ha ezek nem, a tanító sem, de a miniszteri rendelet megengedi, hogy 14 éven alóli tanulók önállóan is eszközölhetnek betéteket, természetesen a tanító bizonyítja azon körülményt) 5 krajczárért mindenik kapott egy takaréklapot, melyre a tulajdonos vezeték és keresztnevét, születési helyét és évét a hátulapon *ironnal* feljegyeztem s a könyvecskéket és lapokat osztályonként és ABC rendben egymásután rakom egy kemény iv papírba göngyölve a tanítói asztal fiókjába helyeztem, hogy mindig és könnyen kéznél legyenek.

Mindennap délelőtt és délután a tanítás megkezdése előtti negyedórán elfogadom az 5, 10 és 20 krajczáros betéteket, azaz pénz helyett annak megfelelő postabélyeget adtam s a gyermek takaréklapjára ragasztotta. Kívánatos volna, tekintettel az iskolai takarékpénztárakra, hogy a közlekedési miniszter rendeletét oda módosítaná, hogy 2 és 3 krajczáros levéljegyeket is lehessen a takaréklapokra ragasztani. Mihelyt valamelyiknek t. lapján 50 krajczárt tevő levéljegy van, egy betéti könyvecskét állítottok ki részére. A gyermeknek ott kell lenni a postán, hogy nevét leírassa, a tanító ezt nem teheti. Ilyen formán február elsejétől márczius elsejéig 24 tanítványom megtakarított 24 frt 65 krt. átlag egy-egy forintnál többet. Mindenik sietett a kapott pénzt megtakarítani s a gyermekek példája és apostolkodása fényes sikert eredményezett a felnőttek között is, például

február elsején az egész nagy-szebeni postakerületben a postatakarék-pénztári betétnek 56 frt 60 kr.; s ez összegből egyedül Petrozsényre 30 frt esik; tehát jóval több mint az erdélyi kerület összes többi részeire; s február végeig a helyi postahivatalnál 400 forintnál több a betét.

Ezen intézmény behozatalával az iskolai életbe semmi hátrányt nem tapasztaltam, p. o. irigységet valamelyik nagyobb betéteért, a szegényebbek szégyenkedését a betett csekély összegért, úgy a gazdagabbak lenézését szegény sorsu társaikkal szembe; de annál inkább tapasztaltam jótékony, mondhatni lélekemelő hatását. Szükségtelenre azóta egy gyermek sem adja a pénzét, a mi előbb gyakran megtörtént s ezen erkölcsi erő hatását különösen egy tanítványom tapasztaltam, ki gyakran kapott kisebb ajándékokat s ezt szivarra, sőt pálinkára költötte, annak ma van már 40 kr. megtakarított pénze.

Mindezeknél fogva tapasztalatom és meggyőződéseim szerint állíthatom, hogy egy tanító a népnek és a jövő nemzedéknek a tanítási órákon kívül nagyobb szolgálatot alig tehet, mintha életbe lépteti tanítványai közt az iskolai takarékpénztár intézményét, még pedig kapcsolatban a postai takarékpénztárakkal.

A tanító fáradtsága kevés, az eredmény pedig áldásos nemzedékről nemzedékre.

Nagy Miklós,

A gyalui tanítói kör idei II-ik gyűléséről.

A kolozsmegyei tanító-testület a főkköre, a f. tanévben II. rendes gyűlését, ez év február 27-én tartotta meg Gyaluban, az állami iskola helyiségében, szép számú érdeklődők jelenlétében, kik közül megemlítem Pap Miklós járási szolgabíró és Csákány Ádám áll. isk. gazda-gondnok urakat.

Kolozsvárról ez alkalommal is szerencsések voltunk Benedek Samu (t. testületi elnök), Benedek József és Nagy Kálmán urakat körünkben tisztelhetni.

A gyűlést, 9—10 óráig, nyilvános tanítás előzte meg, melyet Teutch Mari k. a. visszalépése folytán, Bocz István tartott, a IV. fiuosztályban, földrajzból, mely megbíráltván, minden tekintetben sikerültnek nyilvánított.

A tulajdonképeni gyűlést 10 órakor *Bocz István* elnök nyitotta meg. Figyelemmel hallgatott s tetszéssel fogadott megnyitójában lelkiismeretes munkára és önképzésre buzdított.

A mult gyűlésről felvett jegyzőkönyv felolvasása után *Józsa Dániel* gy.-vásárhelyi tagtársunk tartott felolvasást: „Szépirás a népiskolában“ cz. alatt. Az irás tanításának módszerét tárgyalva, elősorolta azon általa követett tanítási módokat, melyekkel ő növendékeit nemcsak helyesen, de szépen írni is megtanítja. Tanulságos és gondosan egybeállított felolvasása után bemutatta egyszersmind az igazgatása alatt álló állami iskola növendékeinek szakszerű vezetésre való folyóirási füzetét.

A tárgysorozat következő pontját Sólom Jánosnak: „a legény- és leány-egyletekről“ felállított tételének megvitatása töltötte be. Vitatétéleink bevezetésében ismertette a felvetett eszme fontosságát, ez egyletek szükségességét. Kimutatta a kérdés teljesen társadalmi voltát, miért óhajtanódnak tarja, hogy ezen egyesületek csakis teljesen társadalmi támogatás mellett létesíthessenek.

A kör s m. t. vendégei behatóan tárgyalva ez ügyet (t. i. a legény- és leány-egyletek ügyét), a felállított 5 tétel közül az elsőre: „*Felállíthatók volnának-e, a jelenben élő ifjuság erkölcsének s vallásos érzületének javítása-*

nemesítése végett, úgynevezett legény- és leány-egyletek?" határozatul kimondta, hogy *figyelembe véve helyzetünket, a társadalom és közigazgatás kezdeményezése és támogatása nélkül (ez egyleteket) különösen vidékünkön felállítani nem lehet; óhajtható volna azonban, hogy a kezdeményezés és támogatás ezek részéről mielőbb bekövetkezzenek.*

E határozat kimondásával a többi négy tétel megvitatását (mint önkéntes egyletek lehetnek-e állandók? a leányok részére szükségessége feltétlenül kimondandó-e? nem volna-e czélszerűbb énekkarokat alakítani? a tanítók minő részt vegyenek az ily egyletek felállításában?) elhagyta.

A központtól érkezett átiratok elintézése után, a kör indítványokat is tárgyalt, melyek közül kiemelem e lap anyagi támogatása tárgyában tett indítványra hozott határozatunkat.

Kimondatott ugyanis: *erkölcsi kötelességként tanítótestületünk e lapjának anyagilag való támogatása. Ezen anyagi támogatás pedig áll a kör tagjai részéről: önmaguk, iskolájok részére való megrendelésből, s a hol tér van, a helység társadalmában, előfizetők gyűjtéséből.*

Ezek valának e gyűlésünk főbb tárgyai.

Sokat köszönhetünk t. vendégeinknek is, kik felszólalásaikkal, buzdításokkal ez összejövetelünket is, még érdekesebbé és reánk nézve hasznosabbá tenni oly szivesek voltak. Jó indulatukat körünk irányában és érdekében tartásuk meg továbbra is, látogassanak el hozzánk, mert jelenlétük és buzdításuk csak jótékony hatással van körünknek helyes alapon való fejlődésére, felvirágzására.

Sólyom János.

Alsófehérmegye 188^{4/5}. tanévi népoktatási állapotának főbb adatai.

Gáspár János kir. tanfelügyelőnek a múlt hó 10-én tartott közigazgatási bizottsági gyűlésen beterjesztett évi kimutatásából Alsófehérmegye múlt tanévi népoktatási állapotáról közöljük a következő adatokat:

A tankötelek gyermekek száma volt az egész megye területén 6—12 éves fiu 9,792, leány 8750, együtt 18542. 13—15 éves fiu 3899, leány 3248, együtt 7147. Összesen 25689.

A tankötelesek közt volt *vallás* szerint: római katolikus 1405, görög kath. 9109, görög keleti 10796, helvét hitvallású 2773, ágostai hitvallású 1003, unitárius 114, mózes hitű 489; — *nyelv* szerint: magyar 4726, német 993, oláh 19970.

Az összes tankötelesek közül tényleg iskolába járt 15896, a tankötelesek 61·88 % -a, nem járt 9793, a tankötelesek 38·120/0 -a.

Az iskolalátogatók közül elemi népiskolába járt 7796 fiu, 5794 leány = 13563; ismétlő iskolába 1015 fiu, 710 leány = 1725; polgári iskolába 25 fiu, 49 leány = 74, középtanodába 534 fiu. Összesen 9343 fiu, 6553 leány, a fiu tanköteleseknek 68·24 % -a, a leányoknak 54·63 % -a.

Az iskolába nem járók közt volt 4348 fiu, a fiutan kötelesek 31·760/0 -a, és 5445 leány, a leánytankötelesek 45·370/0 -a.

Az iskolába járók közt vallás szerint volt:

róm. kath. 1165.	a róm. kath. tankötelesek 83 % -a
gör. kath. 5699.	a gör. kath. " 62·6 "
gör. keleti 5388.	a görög keleti " 49·9 "
helv. hitv. 2238.	a helv. hitv. " 80·8 "
ágost. hitv. 956.	az ág. hitv. " 95·5 "
unitárius 78.	az unitárius " 68·4 "
mózes hitű 372.	a mózes hitű " 75·9 "

A megye 181 önálló községe közül 170-ben volt összesen 261 elemi népoktatási tanintézet, 3 község más szomszéd községhez volt csatolva, 8 községben nem volt sem iskola, sem iskolázás.

A 261 iskola közül *jelleg* szerint volt állami 13, községi 2, felekezeti 246, még pedig róm. kath. 17, gör. kath. 90, gör. keleti 91, helv. hitv. 33, ágost. hitv. 13, unitárius 1, mózes hitv. 1. — Vegyes iskola volt 237, tisztán fiu 12, tisztán leány 12. *Tannyelv* szerint magyar volt 67, német 13, román 181. A nem magyar tannyelvű iskolák közül a magyar nyelv némi eredménnyel tanítottatott 43-ban.

Az iskolák közül saját házában volt 211, bérházban 50. A tantermek összes száma 324.

Az iskolák mellett volt 88 faiskola, 148 iskolakert, 105 tornázásra alkalmas udvartér.

Az iskolák taneszközei állottak: 314 iskolai írótabla, 12 példány szemléleti kép, 191 fali olvasó tábla, 125 számoló gép, 149 Magyarország, 25 Osztrák-Magyar monarchia, 109 Európa, 41 föld öt része. 20 Európán kívüli földrészek fali térképei, 110 földgömb, 117 természetrajzi, 38 természettani fali tábla, 17 természetrajzi, 10 természettani, 1 vegytani eszközyűjtemény, 45 iskolai könyvtár és 17 iskolánál testgyakorló eszközök.

A tanítók összes száma volt 307, közöttük képesített 212, nem képesített 95; rendes vagy azt helyettesítő 294, segéd 13; férfi 286, köztük 28 tanítót helyettesítő lelkész, nő 21. A 95 nem képesített tanító közül 62 a görög keleti (összes szám 94), 20 a görög kath. (összes szám 90) felekezeti közé tartozott.

Az iskolák jellege szerint a magyar nyelvet teljesen birta az állami, községi, helv. hitv., unitárius és mózes-hitű iskolák mindenik (102) tanítóján kívül 44 g. kath., 18 g. keleti, 4 ág. hitv. tanító, tűrhetön 13 gör. kath., 8 g. keleti, 1 ág. tanító; keveset tudott 22 görög kath., 27 gör. keleti, 5 ág. hitv. tanító; éppen semmit sem tudott magyarul 14 g. kath., 41 g. keleti; 8 ág. hitvallású tanító. A tanítók összes számát tekintve jól tudott magyarul 168 (köztük 97 magyar anyanyelvű), tűrhetön 22, kevéssé 45, nem tudott semmit 63 tanító.

Az iskolák fenntartására fordított pénz és pénzértékű termények, szolgálmányok, helyiségek értéke stb. összesen 105,644 forintot tett, miből készpénz volt 75,005 forint.

Származott a fenntartási összeg: 323,930 forint értékű ingatlanok jövedelméből 20,870 frt, 87,977 forint tőkepénz kamatjából 5,406 frt, tandíjból 4,386 frt, állami segélyből 17,627 frt, községi segélyből 7,356 frt, egyházi segélyből 44,586 frt, vegyes forrásokból 5,413 frt.

Az iskolák kiadása a következő tételek közt oszlott meg: tanítók fizetésére 74884 frt, fűtés, tisztogatás, javításokra 6,712 frt, taneszközökre 862 frt, szegény tanulók segélyezésére 1122 frt, építkezésre 9,994 frt, vegyes kiadásokra 12,070 frt. Összesen 105,644 forint.

A tanítói fizetések átlaga 242 frt 62 kr, még pedig az iskolák jellege szerint — eltekintve a nagyenyedi polgári és 1—1 izraelita és unitárius iskolától —

az állami iskoláknál	496 frt 16 kr.
a r. kath. "	334 " 82 "
az ág. hitv. "	311 " 55 "
a helv. hitv. "	274 " 40 "
a gör. kath. "	177 " 32 "
a gör. keleti "	129 " 52 "

mely sorozat igen találóan a különböző jellegű iskolákban elért tanítás eredményének is hű képe.

IRODALOM.

Olvasókönyv (abc) az elemi népiskolák első osztálya számára. A csongrád-megyei tanító-testület határozatából és megbízásából írták: *Vas Mátyás* és *Sziklai Ferencz* szegedi tanítók. — Bolti ára kötvé 16 kr. Megjelent 1885. évben Szegeden.

Minden újonnan megjelenő tankönyvben mi keresendő először is? — Van-e valami „új” benne, s ha van, valjon előnyére vagy hátrányára szolgál az újítás az e fajta könyvekkel összehasonlítva. — „ABCZ”-ről lévén szó, az újítás e könyv írásánál talán a legnehezebb, mint bármely iskolai tankönyv írásánál. Mert ha egy „ABCZ” író csak azt tartaná szem előtt, hogy a betűket oly sorban vegye fel és ismertesse könyvében, mely sorban még az előtte megjelent „ABCZ”-ben felvéve nem voltak, igaz, hogy „ABCZ” lenne az is, de egyszerűen két jelzöt kapna, u. m. „új” és „rosz.”

Előttem levő „ABC” milyenségét az alábbiakban igyekszem feltüntetni, előre bocsátva, hogy ez „ABC”, „új”, de nem *rosz*.

A könyv terjed 96 oldalra. Az 1. oldaltól a 35. o.-ig az egyszerű betűket; a 35. o.-tól az 55. o.-ig az összetett betűket; az 55. o.-tól a 78. o.-ig a nagy betűket ismerteti. A 78. oldaltól a 96. oldalig olvasmányok vannak.

Vegyük rendre! A *könyv terjedelme* 96 nagy betűvel, ritkán nyomtatott lap, mi sem több, sem kevesebb, mint a mennyit az I. osztályilag egy év alatt fel lehet dolgozni eredménnyel.

Az 1-ső oldaltól a 35. oldalig az egyszerű betűk a következő sorrendben vannak felvéve: i, í, és „n” betűk egyszerre ismertetve, azután m, e, é, v, r, u, ü, ő, ő, ő, ő, z, a, á, d, l, b, t, h, k, j, g, p, f. — E sorrend azonban kifogásolható. Az i, í, n, m, betűk minden nehézség nélkül írhatók és olvashatók. — Negyedik betűnek az e és é t veszi fel, mi olvasási nehézséget nem, de *íratást* annál többet szolgáltat, mivel három egyenes irányu betű íratása után, egy kissé nehézkes lesz, a gyermeknek a negyedik betűt már görbe irányban — görbe vonallal írni. — Igaz, hogy az előgyakorlatoknak ki kell terjednie az egyenes és görbe vonalok íratásának — jobban mondva rajzolásának minden irányára, de a hirtelen változtatás — mint az „m” betű és e betűk íratása — csak zavart idéz elő a gyermek eszében és kezében egyaránt.

Az „e” é után helyesen a v és r betűket veszi fel. A v, r betűk után az u, ü, t és közvetlenül utána a u, ü betűket ismerteti. — Az u és ü egymásutáni ismertetése szintén nem helyes, mivel a két betűnek egyformasága zavart okoz. A zavart aként lehetne kiküldeni, — ha ugyan az időből kitelne — hogy az egyik ismertetése (u), és a másik ismertetése (ü) között nagy időköz tartassék. Tizedik betűnek az s-et ismerteti, mit szintén tanácsosabb lenne nehézkes írásért hátrább tenni, mikor is a gyermek keze már könnyebb írási modort sajátított el. A többi betűk, mint a z, a, á, d, l, b, t, h, k, j, g, p, f, egymásutáni ismertetése nem kifogásolható.

Minden egyszerű betű ismertetése után ügyesen válogatott egy-két, később három-négy s több tagu szavak, nem különben rövid mondatok szolgálnak olvasmányul a gyermeknek.

Az egyszerű betűk közül a c t e könyvben nem találjuk fel, csak később mint összetett betűt ismerteti. — Igaz, hogy az összetett cz van elfogadva használatra, azonban az egyszerű c kihagyása s meg nem ismertetése két okból nem helyes. *Először*, mivel még most sem tartozik a ritkaságok közé, írásban vagy nyomtatásban egyszerű c-t találni. — *Másodszor*, a gyermekek az összetett „cz” betű megismeréséig — mi későre következnek — meg vannak fosztva mindazon szavak írásától és olvasásától, melyekben a c előfordul. Így nem tudják olvasni és írni a többek közül ezen szavakat: arcz, táncz, láncz, harc, réce, eczet, czicza, pincze, pálcza, miczi stb., mely szavak különben elég ismeretesek a gyermekek előtt, s így azokat már jó korán írni és olvasni óhajtanák.

Az összetett betűket ily sorrendben találjuk: sz, cz, cs, zs, ny, gy, ly, ty, mely sorrend ellen csakis azon kifogás lehet, — mit már az egyszerű betűk feltüntetésénél is megjegyeztem — hogy az egymáshoz hasonló betűket közvetlen egymásután ismerteti. Így találjuk a cz után a cs betűt. Mennyivel helyesebben járnak el szerzők az sz és zs betűk ismertetésénél. — Ugyanis az sz ismertetése után negyedik betűnek ismertetik a zs-t, mi által e két betűnek összetévesztése a gyermek előtt ki van kerülve. — Az összetett betűk ismertetésénél is gazdagon találunk szavakat, mondatokat a begyakorlásra, azon kívül rövidebb könnyű stylan írt értelemszerű és gazdagító elbeszéléseket és leírásokat a *juhórl, takarekosságról, pajkosságról, márványról, folyórl* stb.

A nagy betűk így következnek egymásután: V, U, Ū, Z, Zs, A, Á, N, Ny, M, Cz, Cs, E, G, Gy, O, Ó, I, J, H, K, P, Ty, F, S, Sz, L, Ly, P, K, B, D. Minden nagy betű begyakorlására mondatok, rövid versek, elbeszélések vannak szánva. — A 76 és

77 lapon a kis és nagy betűk vannak sorrendben felsorolva írott és nyomtatott alakjukban.

Végül, midőn mindezeket szerzők átmennek, 29 pontban adnak *olvasmányokat*. — Ezen olvasmányok közül 15 próza, 13 vers; 1 pont találós kérdések. — Olvasmányai értelemszerűek és erkölcsnemesítőek. — Hasznos tárgyuknál fogva a következő olvasmányok válnak ki különösen: 7. olv. „*Rendes és tiszta légy*.” 8. olv. „*A család*.” 11. olv. „*A levegő*.” 18 és 21. olv. „*Az állatok*.” 23. olv. „*A növények*.” 25. olv. „*Az ásványok*.” 15-ik „*A séta*” című olvasmány is hasznos tárgyú ugyan, azonban a befejező mondat az egész olvasmány becset lehuzza — Nevezett olvasmány 3-ik szakaszában ez áll: „A piacról a folyó partjára sétáltak le. Ferinek nagyon feltűnt, hogy a folyó medre telve van. Atyja felvilágosítá őt, hogy a *folyó most meg van áradva*.”

Az utolsó befejező szakaszban meg ez olvasható: „Ők is — t. i. Feri és apja — miután Feri a folyó partján jól kijátszotta magát, haza felé indultak.”

És most azon ösztönszerű kérdések támadnak az olvasóban: *kivel, mivel és mit* játszott Feri? Atyja addig mit csinált, míg fia játszott, mert csak nem tehető fel, hogy egy apa fiával az utcán egy kiáradt folyó partján elkezdjen játszani? Es a fő kérdés, hogyan engedhette meg az apa gyermekének, hogy *egy áradt folyó partján játszadozzék*? Mind oly kérdések, melyekre felelni „lehetetlen” szóval lehet csak. — Ez utolsó szakaszt szerzőknek jó lesz kihagyni a második kiadásból az olvasmány előnyére.

Az eddigiekből vehette észre a t. bizottság, hogy e könyvnek vannak fogyatkozásai és vannak érdemei.

A *fogyatkozásokat* ezekben foglaltam össze: Szerzők nem tartották eléggé szem előtt a betűknek egymásután való ismertetésénél ezen pedagógiai elvet: „*könnyebbről haladjunk a nehezebbre*.” — Hibául róvom fel az egyszerű c betű meg nem ismertetését, nem különben azt is, hogy a betűk íratásánál *nem egy alappontból* indulnak ki. Így az i; e, u, ü, ő, ő betűk íratását az alsó vonalról kezdik igen helyesen; az n, m, v, r, z stb. betűk íratását meg ép oly helytelenül a vonalköz különböző pontjából kezdik. Ezen hiba a szép írás rovására esik.

Említett fogyatkozásokkal szemben *előnye* a könyvnek nagyon sok van.

Különös érdeme szerzőknek, hogy az egyszerű, összetett és nagy betűket vonalközben előírva mutatják be a gyermekeknek. s ez által e könyv útmutató a gyermekeknek arra nézve, hogy egy betűt mely vonalközben miként írjon le. *Anyagá* annyi, mennyinek lenni kell. *Nyelvezete* tiszta és érthető; betűi nagyok, egyszerűek és szépek; nyomtatása tiszta; papírja fehér és erős, ára olcsó.

Ezek azon előnyök, melyek a fogyatkozásokat háttérbe szorítva, e könyvet a hasznos és jó iskolai tankönyvek sorába helyezik.

Elek Gyula.

V E G Y E S E K.

— A kolozsmegyei tanítótestület bánffi-hunyadi köre 1886. márczius 25-én tartja meg második rendes gyűlését Csucsán, melyre a tagokat és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk. A gyűlés tárgyait főképen az országos tanítógyűlésen tárgyalás alá kerülő kérdések vitatása és arra vonatkozó véleményadás képezi. B.-Hunyad. 1886. márczius 8-án. *Kovács Dániel*, jegyző.

— Mértékletességi egyesület. Trencseny megye legatöbb tartott közgyűlésében az iszákosság megakadályozása végett egyesület alakítani elhatározta. E czélből első sorban felkéri a vallási felekezetek főhatóságait, hogy ezen humanistikus, hitemelő és erkölcsnemesítő egyesületeket vegyék pártfogásukba, a lelkészeket és hitoktatókat ilyenek alapítására serkentsék, a jelentkezőknek külön jegyzékbe foglalására utasítsák — megjegyezve — hogy az egyesületek csak akkor felelhetnek meg magasztos feladatuknak, ha tisztán vallásos s közkerkölcsi alapra fektetnek s ebbeli természetök szigoruan megtartják, s annál fogva minden mellékes — akár politikai, nemzetiségi, vagy más efféle befolyástól, és az egyesületi tagok minden bármilyen néven nevezendő díjszedéstől mindenkorra mentve lesznek. A határozat további pontja így hangzik: A megye főispánjának védnöksége alatt egy megyei mértékletességi egyesület alakul, melynek feladata lesz a megye területén fenálló mértékletességi egyesületek működését figyelemmel kísérni, s a szesz italoknak mérték-

